

СВІТЛИЙ ПАМ'ЯТІ КОСТЯНТИНА ТИЩЕНКА – ВЧИТЕЛЯ Й УЧЕНОГО

Костянтин Тищенко народився 30 липня 1941 року в Глухові в українській Сіверщині. Навчався у Київському університеті імені Т. Шевченка на філологічному факультеті, потім під час аспірантури й пізніше брав участь у філологічних експедиціях.

Це включало і перекладання шифрованих послань з середньовіччя, зокрема надання за ініціативи істориків КНУ імені Т. Шевченка з італійських архівів, що потім, у 2009 році, будуть опубліковані в книжці «Італія і Україна». Дослідження Костянтина Тищенка з топонімії та заглиблення в історію різних епох і часів вражають яву. Обґрунтування і організація Лінгвістичного музею в стінах КНУ імені Т. Шевченка, чи не єдиного у світі, розширення історичної свідомості фахівців та звичайних освічених людей на події у так званих «темних століттях» I тисячоліття н. е., як і творення індоєвропейської мовної сім'ї на основі топонімії та інших наукових ознак гуманітаристики – це вершини, відкриті Костянтином Тищенком, з яких відкриваються краєвиди на багатолітні загадки людства...Привертають увагу як науковців, так і широкого загалу, його праці з італознавства, фінознавства, викладання курсів фінської, французької, італійської, перської, нідерландської, польської, турецької та інших мов.

Мовно-історичні студії України й Європи та прилеглих до них країн через топоніми, що являють найдавніші пам'ятки, допомогли професору Тищенку зазирнути у глиб історії. Дуже часто можна зустріти термін «Книжки і "археологічні" справи Костянтина Тищенка».

Валентин Шерстюк
доктор хім. наук, професор,
Інститут фізичної хімії
ім. Л. В. Писаржевського
НАН України, м. Київ

Надія Константінова
журналістка, правозахисниця

Становлення української мови

Нерідко можна зустріти термін «мова праукраїнців». Взяти хоча б історичний період, відомий як археологічна трипільська культура або часи Кукутені–Трипілля. Приходить на пам'ять згадка про публікацію майже фантастичної спроби відтворення мови праукраїнців-трипільців, закодованої в астрономічному атласі зірок скупчення Плеяди і навіть публікація про це [1]. Але з публікацій досліджень **Костянтина Тищенка** виходить, що, здавалось, у назавжди втрачені часи формування мови праслов'ян можна проникати, вивчаючи запозичення з «чужих» мов сусідів, які є свідками контактів з предками теперішніх слов'ян. Більш реальне «завдання» у студіях мови праукраїнців виявляється на порядок досяжнішим. І не лише тому, що йдеться про хронологічно ближчі події, а передусім тому, що український словник – це не праслов'янська абстракція, а цілком реальне явище. Костянтин Тищенко пропонує мандрівку в часі за маршрутом «Становлення праукраїнської мови за даними україно-іншомовних контактів». Цей маршрут пролягає у цілком реальному географічному просторі завдяки добре збереженій топонімії України і прилеглих земель [2]. Сам філолог-лінгвіст-дослідник порівнював свої дослідження з фаховою працею археолога, коли виявляються «головні предмети» пошуку та інші предмети, спершу непояснювані, але до яких археолог з часом може повернутися, як до вельми суттєвих фактів.

Пригадуються досвід **Вікентія Хвойки**, що розкопав стоянку первісної людини на київській Куренівці. Відвідуючи київські ринки-базари, археолог цікавився предметами-артефактами, які селяни з навколишніх сіл привозили на продаж. Так, якщо вірити оповідям про розкопки в селі Халеп'я, що біля Трипілля, того, що сам В. Хвойка назвав «трипільською культурою» і яка може бути пов'язана з часами Кукутені–Трипілля.

Знайомство з професором філології

Наше знайомство з Костянтином Тищенком відбулося в 1990-ті роки, коли студентка Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка **Надія Шерстюк** (Константінова) почала вивчати перську мову (фарсі). Ідея вивчати мову стародавнього та сучасного Ірану у стінах Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка була стимульована і розпочата за ініціативи професора Тищенка, яку підтримав колишній директор Інституту журналістики **Анатолій Москаленко**.

Костянтин Тищенко

Пригадується, з яким ентузіазмом і наполегливістю Костянтин Миколайович викладав студентам фарсі, буквально по крупичках збираючи у бібліотеках чи букіністичних магазинах навчальні матеріали. Професор Тищенко володів фарсі лише на початковому рівні, але його викладацький досвід і знання загальних методик вивчення іноземних мов дозволили йому закласти у студентів міцну базу з вивчення перської мови, яку згодом вже розвивала і вдосконалювала його колега-іранка **Насрін Аштарі**.

В пам'яті збереглася розмова з Костянтином Миколайовичем в міжнародному аеропорту Борисполь, звідки група українських студентів КНУ імені Шевченка вирушала на стажування до Ірану. Під час спілкування вирінали питання глибинних зв'язків української мови з іншими мовами народів світу.

«Етномовна історія прадавньої України»

Гортаючи книжки К. Тищенка, ми усвідомлюємо важливість мовних взаємин праслов'ян у колі індоєвропейців та доіндоєвропейські мовні контакти ранніх слов'ян, як і формування центральнослов'янської групи мов, і мовна присутність кельтів серед давніх слов'ян та їхні мовні зв'язки з античним світом і поява слов'ян у писемній історії. Про це можна чітко говорити, познайомившись з виданням про формування українців [2] та ілюстраціями на початку про «Топонімію змієвих валів» на форзаці та «Топонімії Сіверщини» насамкінець у нахзаці. Нас, зокрема мене (**В.Ш.**), завжди цікавило, чому столицею Гетьманщини після знищення Батурина – столиці часу Мазепи, а перед цим Чигирин часу Богдана – був Глухів? Південніше Глухова розташоване на річці Сейм місто Путивль, відомий з дитинства походом ковпаківців «Від Путивля до

Карпат». Виявилось, Глухів – Мала батьківщина Костянтина Тищенка і одного з центрів незвичайного краю України – Сіверщини! Історик філології і мовознавець-дослідник К. Тищенко розумів, що відбувалося в «темні» долітописні сторіччя першого тисячоліття н.е. після народження Христа. Сам мовознавець зізнається: *«Коли ми іноді навіть силкуємося зрозуміти, що вони (місцеві назви) можуть означати, то наївно і безнадійно помиляємося, довіряючи позірній, оманливій схожості. Я наведу вам приклади. Дитинство моє пройшло у місті Глухові на Сіверщині. Згодом, внаслідок занять історією назв міст з'ясувалося, що мій Глухів – найсхідніший з-поміж 23 Глухових, відомих від Німеччини й Чехії до Польщі й України (тільки в ній крім сіверського 2 Глухових на Львівщині і ще 2 під Житомиром). Ця смуга схожих назв навчила мене: немає в нас «ексклюзивних прав» на «окремо взяті» частки цього спільного мовного добра і тому пояснення ніби від слов'янської основи глух- безпорадно помилкове...»* [5, с. 14–15].

Згодом прийшло розуміння про «мовну формулу» для кельтської Галичини, кельтської Волині, а кельтська Чернігово-Сіверщина – це і є Булахів, Глухів, Селіхів, Требухів, Чернігів, Черняхівка. Ось у чому незрима присутність кельтів серед нас. І далі стає зрозуміло: іранська мовна історія прадавньої України, кельтська мовна історія прадавньої України і готська мовна історія прадавньої України, як і – докиєворуські струмені у витоках України [4, с. 7–475].

Костянтин Тищенко пов'язав стару історію до появи християнства з новою ерою, розглядаючи «Етномовну історію прадавньої України» [4]. Здавалося, що це цікаво тільки для гуманітаріїв. Але наступна книжка К. Тищенка заставила подивитись на історію, яка стосувалась і має вплив на кожну людину. Ми можемо згадувати запитання свого дитинства про події далекої минувшини і відповідь дорослих: *«Та це було за часів царя Гороха або царя Горошка»*, тобто цих подій скоріш всього не було. А якщо заходила мова про змія Горинича, то це були перекази казок або, в кращому разі, легенд. Згадаймо про антирелігійну пропаганду, що **Христос** і Різдво Христове – то також легенда! І тут видається книжка «Халіфат на берегах Дніпра і поруч з цим «Топонімічний слід вікінгів у Центральній і Східній Європі» та «Сівера»! Виявляється, що мова йде про історичні події, коли древній Рим зазнав уже поразки від військ Аттилі і зародилася вже майбутня Русь – Київська. Знову ж подивимось на форзац «Топонімічний слід Халіфату в Європі» і нахзац та анотацію на палітурці книги «Задовго до Київської Русі скандинавська «сівера» з Седнева стала в нас противагою Халіфату» [5]. І напис *«Висвітлено три «темні століття» долітописної історії! Наші предки пережили війну арабів проти хозарів і слов'ян»*. Книжка [5] складається з двох частин. У першій частині з чотирьох розділів та 12 нарисів I–IV. Розділ I. Халіфат на Дніпрі з епіграфом *«Не йди, де Химрич, Ропотуха, Шукай, де Зелів і Зимівки: бо зіммі й хрест – твоя домівка, а ропать тебе не послуха»*.

Наші предки відчували «арабський джихад»

Вражає те, що наші предки таки зустрічалися зі Змієм Гориничем і Царем Горохом, хай і в зменшеному форматі «царя Горошка» – іронічно-гумористичного, але і героїчного Котигорошка. Бо звідки ж він відродився в Україні?! Також реальними були халіфатські полководці **Аль-Масламі** та **Аль-Гороші** та й сам халіф **Мерван** зі своїми походами з Арабії і до Русафі і до нашої Наддніпрянської

Росави і Русави, і далі полями до Німеччини і Європи. Топонімія і дослідження Костянтина Тищенка і Лінгвістичного музею Шевченкового університету показали, що переоповіді про страшні реальні події у «темних століттях» вже нашої християнської доби таки справді відбувалися, що це не які-небудь балачки чи байки. Населені пункти і топоніми Паталахівка та Падальох (мабуть і Глеваха), що зовсім поруч з двома скитськими Могилами, які ще не так давно існували як нагадування про джихад, свідчать про ті страшні часи...

Друга частина книжки містить нариси про скандинавський початок давньої Сівери, пізніше – Руси і про слід у топонімії України всіх трьох скандинавських народів – данців, норвежців і шведів. Дуже відома назва «Святиязь» звертає увагу на Свени: крім норманів-норвежців іншим хрестоматійно відомим складником варягів були давні шведи. «Світюз» – давньоскандинавська Швеція. Якщо назви Святиязь і Святиязів, – коментує філолог К. Тищенко спогади про шведів, – то спроба утворити від них прикметник «шведський» має наслідком форми святиязький, святиязний, звідки прямий перехід до знайомого «звитязний» – переможний. З іншого боку, свени – *Свень*, данське. – *sven* молодець. А звідси топоніми ЗВЕНигород (Львів), як і інші Звенигорода, наприклад, на Київщині: ЗВЕНигород; ДЗВІНКове, Київ-Васильків.

Утопонімії присутне, з досліджень К. Тищенка і його контекстуального методу, також *Сверіє*, шв. *Sverige* «Швеція» (читається [sverije]); від шв. *Svarja* «присягати». Отже, в топоосновах може бути Швеція – «Світюз – шведський світлий нарід» та Сверіж – «країна присяги»! [5, с. 319–321]. І тут вже стає зрозумілою логіка українських учених [8, 9], як і погляди давніх скандинавських авторів.

Правда про походження української мови

Знаменними були зустрічі з професором К. Тищенком в книгарні «Є». Вони посприяли поширенню відомостей про контекстуальний метод К. Тищенка і надто про всеслов'янскість мови українців. Публікацією для широкого кола читачів, що набагато розширило коло зацікавлених у мовознавстві людей, був спеціальний видавничий проект «Правда про походження української мови». Журнал «Український Тиждень» цим проектом заявив, що наукові дослідження доводять:

- *українська мова безпосередньо виникає із праслов'янської і формується від III століття н. е.;*
- *близька спорідненість української мови з російською – імперський міф; спільної мови Київської Русі не існувало; сучасні генетичні дослідження в етногенетиці та етномовному розвитку підтверджують це.*

Доктор філологічних наук, професор Костянтин Тищенко довів, що через сімдесятирічний період фальсифікації, брехні та терору факти суперечать твердженням про надзвичайно особливу близькість української мови до російської. Кілька «початкових» століть слов'янської мовної історії залишилися без будь-якої письмової фіксації з боку самих слов'ян. Десятки міжслов'янських зв'язків сучасної української мови означають, що вони були започатковані в часи, коли всі слов'янські мови перебували у стані схожих між собою діалектів. А справжня, «жива» українська мова ніколи не була відгалуженням російської мови.

«До якої епохи, – запитує К. Тищенко, – можна віднести «появу» праслов'янської мови з індоєвропейської прамови?». Виявляється, що це питання насправді позбавлене сенсу «через власні безперервні індоєвропейської витоки слов'янської». Слов'янська – це індоєвропейська мова архаїчного типу, словник і граматику якої не зазнала потрясінь [2, с. 35]. Чи правомірним є питання, порушене у передмові, чи буде повернута мова часів Кукутені–Трипілля?

Костянтин Тищенко і викладачка перської мови, громадянка Ірану пані Насрін Аштарі біля червоного корпусу Університету імені Шевченка в колі студентів

Українські мовні фракізми і парфянські корені слів

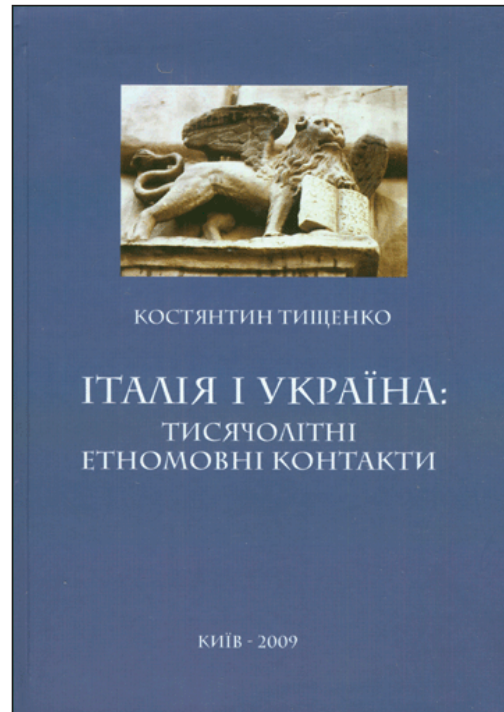
У нарисі «Фракійські старожитності в мові й топонімії України» [2] К. Тищенко пояснює, що з історичних і археологічних даних, за часів троянської війни (XIII ст. до н. е.) фракійці населяли Анатолійське плоскогір'я. У кіммерійські часи археологічні пам'ятки фракійського кола були поширені в Закарпатті і Прикарпатті, на західному Поділлі та у лісостепових областях Молдови. І, як висновок, сучасні українські фракізми відповідають виявленій і дослідженій якраз тут голіградській культурі XI–VII ст. до н. е. фракійського походження. Отже, саме цього віку сягають фракізми загальноукраїнського словника – це і є мовний слід «*кількох хвиль фракійського населення*». Першою з цих хвиль видається кукутені-трипільська культура. Так донині живі факти мови нагадують, що їм – понад три тисячі років [2, с. 51].

Познайомившись з системною присутністю еламу (і месопотамського тематичного фракталу) в топонімії України, К. Тищенко розглянув топонімічний слід перських сатрапій у Наддніпрянщині [7]. Ставало зрозумілим зацікавлення парфянською добою України, Польщі й Чехії і початком слов'ян. Розглянувши сатрапію «Скіфи заморські» у Наддніпрянщині, Костянтин Тищенко поставив питання, де знайти слов'янське у попередників і ймовірних іранських предків частини українців? – «Українці не мають якогось особливого шляху, відмінного від інших народів. Вони – як усі європейці з 20-ма тисячами років власного формування «на місці» і не відкололися позавчора з якогось ребра. Коли взяти історико-географічний кукутені-трипільський простір, то «за ступенем трипільскості» послідовність така: боснійці, українці, хорвати, серби, болгары – так виглядають українці у своєму «трипільському колі». За «ступенем скіфізації» послідовність інша: поляки, росіяни, словаки, білоруси, словенці, чехи, українці – це українці у «скіфському колі», за іншими ознаками, послідовність ще інша».

Слов'яни – **якого часу?** Коли йдеться про наш народ, то завдяки оприлюдненню найдавніших відомостей про слов'ян щораз меншає забобонів навколо їхнього народження. «Хто ж таки їх породив?» – запитав знову ж Костянтин Тищенко. Відповідь: «Греки кажуть – скіфи». Костянтин Тищенко вказував на відому ще від Геродота самоназву скіфів – скоти у топонімії Польщі – притока Вісли та інша притока Одера – Ниса Лужицька та Ниса Клодська як «Ниса скототська» (отже скіфська!) і прізвищ поляків (легендарна Складовська-Кюрі) та назва рукава Дніпра Скарбна-Колівотська в Нікополі. А топонімічними ознаками іранського степового життя було парфянське місто Ниса, або Ниса Пафянська за Каспієм.

Література

1. Надія Денисюк. Праукраїнська цивілізація. Тижневик «Слово» 1991.
2. Костянтин Тищенко. Мовні контакти: свідки формування українців. – К.: «Аквілон-Плюс» 2006. 416 с.
3. Тищенко К. Італія і Україна: тисячолітні етномовні контакти. – К.: «Аквілон-Плюс», 2009. 192 с.
4. Тищенко К. Етномовна історія прадавньої України. – К.: «Аквілон-Плюс», 2008. 480 с.
5. Тищенко К.М. Халіфат і сівера: топонімічний слід в Україні. – К.: «Аквілон-Плюс», 2011. 96 с.
6. Спеціальний проект. Правда про походження української мови. Костянтин Тищенко. Всеслов'янськість мови українців. Український Тиждень, № 39 (256) 28.09. - 4.10.2012., с. 22 – 64.
7. Тищенко К.М. Перська сатрапія над Дніпром: топонімічні контексти: розшир. Київ: КНУТШ, 20 квітня 2012 р. НТУУ "КПІ", 2012.120 с.
8. Олександр Боргардт. Дві культури. Донецьк, 1994. Київ: Видавничий дім «Простір». 2012. 400 с.
9. Кіндратенко Анатолій. Європейські гуни – предки українців. Харків, 2007. с. 168.

Отже, за К. Тищенко виходить також «Ниса скототська». Значить, каже дослідник, марно античні історички вказують на сусідню з Нисами Віслу як на межу між Скіфією і Германією та «Іранський світ від Ниси до Нис». І це знімає останні перепони до подальших викладок: де ж корінь слов'янства. «Це зрештою не так складні, як заплутані, давні дарунки іранських сусідів в українському словнику попри все пульсують у сьогоденні всупереч ідеологемам і спонукають до дальших студій іранських коренів слов'ян. У нашому **тут і тепер** ці пласти словника відповідають степовому скіфському і перському минулому, яке видно з Дніпрових круч у безкрайньому Лівобережжі, тому минулому, яке збережене сучасними українцями у назвах понад 600 місцевих назв України від перських основ часу ахаменідського й сасанідського часу, які мають надійне, на 800 років давніше часове заплілля у вигляді багатого за змістом еламського фракталу», – завершував свою лекцію Костянтин Тищенко на науковій конференції КНУТШ у квітні 2012 року [7, с. 117].

«Повертаючи науці й суспільній свідомості відновлену історичну мозаїку із збережених камінів-топонімів, отримана ціла картина висвітлює ще кілька темних століть нашої історії, визволивши їх з полону неоміфології. Щораз меншає місця для фантазій, щораз більшає пізнавального простору для критичного знання про наше минуле», – робить висновок засновник Лінгвістичного музею Шевченкового університету Костянтин Тищенко. ■